

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.6>

О. В. Ковальова, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В МЕЖАХ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

В статті розглядаються особливості інформаційного забезпечення в межах міжнародного співробітництва. Автор вказує, що міжнародне співробітництво має розумітись як нормативно-визначена та передбачена міжнародним правом діяльність, котра здійснюється стороною обвинувачення та забезпечує отримання та надання допомоги у реалізації процесуальних дій та інших заходів (гарантування прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, дотримання правил імунітету, надання правової допомоги тощо), необхідних та достатніх для встановлення істини у кримінальному провадженні. Вказано, що форми інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва надають можливості виділити міжнародні стандарти його організації, реалізації та удосконалення: 1) гарантування дотримання прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження; 2) чітко визначений процесуальний порядок інформативного обміну між зацікавленими державами; 3) гарантування безпеки учасникам кримінального провадження незалежно від їх процесуального статусу нормами кримінального, кримінального процесуального та міжнародного права; 4) гарантування непритягнення до кримінальної відповідальності осіб які перебувають за межами України, та викликані для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України, якщо ними виконані всі процесуальні умови; 5) захист інформації, що містить державну таємницю; 6) надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору. Підсумовано, що в межах інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва можна виділити такі принципи: 1) принцип гласності судового розгляду – забезпечення відкритого обміну інформацією як під час судового розгляду між зацікавленими суб'єктами кримінального провадження, так і після нього; 2) принцип рівності людей перед судом – забезпечення реалізації судом всіх необхідних для притягнення до кримінальної відповідальності особи заходів та засобів, у т.ч. – отримання особистої інформації шляхом складення відповідних запитів до зарубіжних держав; 3) принцип взаємної інформаційної вигоди – залучення необхідних спеціалістів, а також вчинення інших процесуальних дій, необхідних для отримання доказової бази, достатньої для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, інформаційне забезпечення, досудове розслідування, кримінальне правопорушення, кримінальний процес, правова допомога.

O. V. Kovalyova. Features of information provision of pre-judicial investigation within the limits of international legal assistance

The article examines the features of information provision within the framework of international cooperation. The author points out that international cooperation should be understood as a normatively defined and stipulated by international law activity, which is carried out by the prosecution and ensures receiving and providing assistance in the implementation of procedural actions and other measures (guaranteeing the rights and freedoms of a person and a citizen within the framework of criminal proceedings, ensuring security participants in criminal proceedings, compliance with immunity rules, provision of legal aid, etc.), necessary and sufficient to establish the truth in criminal proceedings. It is indicated that the forms of information provision of pre-trial investigation in the process of international cooperation provide opportunities to highlight international standards of its organization, implementation and improvement: 1) guaranteeing the observance of the rights and freedoms of a person and a citizen within the framework of criminal proceedings; 2) a clearly defined procedural order of informative exchange between interested states; 3) guaranteeing the safety of participants in criminal proceedings, regardless of their procedural status, by the norms of criminal, criminal procedural and international law; 4) guaranteeing that persons who are outside Ukraine and summoned for investigative or other procedural actions on the territory of Ukraine will not be held criminally liable, if they have fulfilled all the procedural conditions; 5) protection of information containing state secrets; 6) providing and receiving international legal assistance or other international cooperation without a contract. It was concluded that the following principles can be distinguished within the framework of information provision of pre-trial investigation in the process of international cooperation: 1) the principle of openness of the trial – ensuring open exchange of information both during the trial between the interested subjects of the criminal proceedings and after it; 2) the principle of equality of people before the court – ensuring the court implements all measures and means necessary to bring a person to criminal responsibility, including – obtaining personal information by submitting relevant requests to foreign countries; 3) the principle of mutual information benefit – the involvement of the necessary specialists, as well as the performance of other procedural actions necessary to obtain an evidence base sufficient to bring a person to criminal liability.

Key words: international cooperation, information provision, pretrial investigation, criminal offense, criminal process, legal aid.

© О. В. Ковальова, 2022

Постановка проблеми. На сьогоднішній день міжнародне співробітництво відіграє значну роль у вітчизняному кримінальному процесі, що обумовлено цінністю правової допомоги, яка може бути запропонована міжнародним законодавством. Більше того, – українська кримінальна процесуальна практика потребує прогресивного погляду на проблему боротьби з кримінально протиправною діяльністю. Особливе місце в цьому контексті займає роль інформаційного забезпечення в процесі міжнародного співробітництва.

Метою статті є розгляд особливостей інформаційного забезпечення досудового розслідування в межах міжнародної правової допомоги.

Аналіз наукових публікацій. Окремі аспекти особливостей інформаційного забезпечення досудового розслідування в межах міжнародної правової допомоги було розглянуто у працях І.В. Арістової, Є.Д. Лук'янчикова, О.С. Саїнчина, Д.Я. Семир'янова, В.С. Цимбалюка, та інших вчених.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 542 КПК України міжнародне співробітництво – це діяльність уповноважених органів під час кримінального провадження, що полягає у вжитті необхідних заходів із метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб і виконання вироків. На сьогодні немає жодного міжнародного договору України, у назву якого входило б формулювання «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». У теорії кримінального процесу це питання також недостатньо вивчено. Це пов'язано насамперед із тим, що серед учених-процесуалістів немає єдиного підходу щодо визначення змісту міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [1, с. 211]. Одним із перших визначення міжнародного співробітництва у сфері кримінального процесу дав А.Г. Волеводз. Він визначив його як діяльність, здійснювану органом дізнання, слідчим, прокурором і судом відповідно до вимог законодавства, що регулює кримінальне судочинство, погоджену з компетентними органами й посадовими особами іноземних держав, а також міжнародними організаціями щодо отримання та надання допомоги в досудовому розгляді, а також у прийнятті інших заходів, необхідних для правильного вирішення кримінальних справ. Безпосередній зміст міжнародного співробітництва у сфері кримінального процесу становить отримання й надання допомоги в досудовому розгляді, а також у прийнятті інших заходів, необхідних для правильного вирішення кримінальних справ [2, с. 302–303]. Отже, можна сказати, що вчені надто узагальнено підходять до сприйняття та визначення феномену міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження, обмежуючи його розуміння виключно формами реалізації. Насправді, якщо розглядати міжнародне співробітництво більш детально, можна підсумувати, що його зміст достатньо відрізняється в залежності від стадії кримінального провадження, на якій він реалізується.

Вчені також вказують, що наведене вище визначення не повною мірою розкриває зміст міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, оскільки, з одного боку, А.Г. Волеводз частково вказує його складові, кажучи про отримання та надання допомоги під час досудового розслідування, а з іншого – використовує вельми розпливчасті формулювання, згадуючи про «прийняття інших заходів, необхідних для правильного вирішення кримінальних справ». При цьому автор нічого не говорить про те, що потрібно розуміти під цими заходами. Під час здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження можна виділити такі його напрями: 1) взаємне дотримання встановлених міжнародним правом правил про імунітет; 2) розробка та дотримання міжнародних стандартів гарантій прав і свобод людини, яка тією чи іншою мірою виявляється залученою під час кримінального провадження; 3) правова допомога (виконання оперативно-розшукових і процесуальних дій із взаємним проханням тощо); 4) видача; 5) передача для відбуття покарання або примусового лікування [1, с. 212]. Правова допомога передбачає виконання окремих дій. Співпраця ж означає цілеспрямовану й постійну, спільну й узгоджену, широку за масштабами та різнобічну за формами й напрямками діяльність, спрямовану на досягнення єдиних цілей у боротьбі зі злочинністю [1, с. 212]. На нашу думку, правова допомога – одна із основних форм міжнародного співробітництва в межах досудового розслідування, оскільки правове співробітництво – це найвищий ступінь взаємодії держав з питань міжнародного запобігання кримінально протиправній діяльності.

Поняття «правова допомога в кримінальних справах» і «співробітництво в кримінальних справах» не тотожні. На його думку, «правова допомога в кримінальних справах» включає в себе лише процесуальні дії, здійснювані на підставі прохань правоохоронних органів іноземних держав. Юридичним обґрунтуванням правової допомоги є запит (доручення, клопотання) компетентного органу іноземної держави. Правова допомога включає в себе цілий комплекс елементів (порядок взаємодії правоохоронних органів, реквізити доручення, процедуру виконання доручень тощо), регламентованих міжнародними та внутрішньодержавними нормами [1, с. 212]. Отже, найбільш загальною категорією міжнародних відносин є «співробітництво в кримінальних провадженнях», яке включає в себе «правову допомогу» [1, с. 213]. На сьогоднішній день, українське кримінальне процесуальне законодавство має достатньо виважений підхід до визначення особливостей міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження. При цьому, як здається, окремі аспекти (наприклад, міжнародне співробітництво в особливих умовах здійснення кримінального провадження) майже залишилися без уваги.

Важливою формою міжнародної взаємодії правоохоронних органів між державами в боротьбі зі злочинністю є співробітництво у сфері судочинства за кримінальними правопорушеннями різних видів. Така форма співробітництва має назву міжнародної правової допомоги. У ч. 1 ст. 541 КПК України вперше закріплено чітке визначення міжнародної правової допомоги, якій притаманні такі ознаки: 1) здійснюється компетентними органами; 2) полягає у вчиненні процесуальних дій; 3) вчинення таких дій є необхідним для: а) досудового розслідування; б) судового розгляду; в) виконання вироку, який винесено як судом держави, так і міжнародною судовою установою. Як відомо, основною метою криміналістики є сприяння боротьбі зі злочинністю на національному й міжнародному рівнях. Нині спільне для більшості країн абсолютне та відносне зростання злочинності є глобальною тенденцією, яка зумовлює зростання значення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю в цілому та під час розслідування, розгляду й вирішення кримінальних справ [1, с. 214]. Ефективність взаємодії в цій галузі залежить від багатьох факторів, головним серед яких, на нашу думку, є створення дієвих правових механізмів надання міжнародної правової допомоги та інших видів співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Міжнародна правова допомога є офіційною діяльністю державних органів, яка здійснюється на підставі міжнародних договорів. Договори про правову допомогу забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції й уникнення конфлікту юрисдикцій. Саме із цією метою держави їх укладають [1, с. 214]. Дійсно, на сьогоднішній день питання міжнародної взаємодії з питань боротьби з кримінально протиправною діяльністю є дуже гострим та саме воно має визначати курс процесуального гарантування правової допомоги між державами.

З появою міжнародних судових органів міжнародні договори можуть передбачати можливість надання правової допомоги для здійснення міжнародної кримінальної юрисдикції. Так, українські органи досудового розслідування упродовж 2012 року зверталися із запитами про міжнародну правову допомогу в кримінальних провадженнях до компетентних установ 47 держав світу, найбільше – до ФРН (20), Італійської Республіки (19), Латвійської Республіки (17), США (12) та інших (Ізраїлю, Французької Республіки, Азербайджанської Республіки, Грузії тощо) [2]. Уповноваженим органом із питань міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розгляду запитів іноземних компетентних органів є Генеральна прокуратура України, а саме Головне управління міжнародно-правового співробітництва та Міністерство юстиції України – під час судового розгляду. Компетентним органом є орган, який безпосередньо веде провадження в певній справі (ч. 6, 7 ст. 541 КПК України). Поняття міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні розуміється у двох значеннях: як окрема форма міжнародного співробітництва (вузьке розуміння) чи як комплексний міжгалузевий інститут, який об'єднує декілька форм співпраці держав (широке розуміння) [3]. Необхідно зазначити, що відповідно до міжнародних договорів і КПК України міжнародна правова допомога здійснюється шляхом направлення запиту про проведення допиту особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого (ч. 3 ст. 552 КПК України), про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій (ч. 4 ст. 552 КПК України), що є однією з найбільш поширених дій у межах міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні [1, с. 214]. На нашу думку, міжнародне співробітництво має розумітись як *нормативно-визначена та передбачена міжнародним правом діяльність, котра здійснюється стороною обвинувачення та забезпечує отримання та надання допомоги у реалізації процесуальних дій та інших заходів (гарантування прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, дотримання правил імунітету, надання правової допомоги тощо), необхідних та достатніх для встановлення істини у кримінальному провадженні.*

Відтак, на сьогоднішній день інформаційне забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва може бути реалізоване у таких формах: 1) **вручення документів** (ст. 564 КПК України) – сутність вказаної форми полягає у сприянні компетентного органу іноземної держави у наданні інформації, котра стосується особливостей кримінального провадження особі, котра зазначається у запиті; вказане надає можливість проводити налагоджений обмін інформацією між державами, котрі мають відношення до певного кримінального провадження або особи, яка його вчинила. Отже, можна сказати, що такий документ і є джерелом інформаційного забезпечення досудового розслідування; 2) **виконання окремих процесуальних дій**: а) *тимчасова передача особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території іншої держави і не притягується до кримінальної відповідальності у цьому кримінальному провадженні* (ст. 565 КПК України) – інформативність вказаної процесуальної дії в межах міжнародного співробітництва полягає у залученні окремих фігурантів для створення доказової бази по кримінальному провадженню, якщо на час виникнення потреби у тимчасовій передачі необхідна інформація була відсутня; б) *виклик особи, яка перебуває за межами України для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території країни* (ст. 566 КПК України) та в) *допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції* (ст. 567 КПК України) – вказані процесуальні дії надають можливість допитати осіб, котрі мають відношення до кримінального провадження та можуть сприяти процесу доказування як складової інформаційного забезпечення досудового розслідування; г) *контрольована поставка* (ст. 569 КПК України) – надає можливість слідчим та оперативним

підрозділам організувати контроль за переміщенням заборонених до обігу предметів з метою встановлення ознак контрабанди та отримання доказової інформації; г) *створення і діяльність спільних слідчих дій* (ст. 571 КПК України) – надає можливість членам спільної слідчої групи взаємодіяти один із одним, у тому числі – в частині проведення процесуальних дій та обміну отриманою інформацією; 3) *видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)* (глава 44 КПК України) – загально-інформативна дія, необхідна для завершення кримінального провадження і призначення покарання винній особі.

Вказані форми інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва надають можливості виділити *міжнародні стандарти його організації, реалізації та удосконалення*: 1) гарантування дотримання прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження; 2) чітко визначений процесуальний порядок інформативного обміну між зацікавленими державами; 3) гарантування безпеки учасникам кримінального провадження незалежно від їх процесуального статусу нормами кримінального, кримінального процесуального та міжнародного права; 4) гарантування непритягнення до кримінальної відповідальності осіб які перебувають за межами України, та викликані для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України, якщо ними виконані всі процесуальні умови; 5) захист інформації, що містить державну таємницю; 6) надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору.

Вище ми вже вказували на те, що основною формою інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва є міжнародна правова допомога (про що зазначено і у КПК України). Варто звернути увагу на те, що забезпечення правової допомоги є не тільки конституційним правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародних правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та ін., що ратифіковані Верховною Радою України [4]. З приводу цього слід навести позицію вчених, які зазначили, що якщо внутрішнє право виражає волю панівного в цій країні класу, то право міжнародне, будучи, як і внутрішнє, надбудовою над економічним базисом і підкоряючись закону залежності від базису – економічної структури сучасного суспільства, відображає тенденції, що панують у загальній світовій економічній системі [5, с. 56]. Щодо надання міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування, то надання правової допомоги на стадії досудового розслідування полягає у проведенні процесуальних слідчих (розшукових) дій, здійсненні кримінального переслідування, передачі предметів і засуджених осіб у країну їх громадянства (екстрадиції) [1, с. 214]. Як свідчить дослідження, наукові уявлення про обсяг і зміст поняття «міжнародна правова допомога на стадії досудового розслідування» змінювалися із розвитком міжнародного, кримінального права та кримінального процесу, а також концепції співвідношення національної та міжнародної правової системи. Існує думка, що за допомогою договорів, держава може сама визначити розмір і умови правової допомоги, що надається нею, при цьому може розширити її чи звужити, залежно від контрагентів і обставин [5]. На нашу думку, надання правової допомоги на стадії досудового розслідування полягає у взаємодії національних та міжнародних (зарубіжних) правоохоронних органів щодо забезпечення вільного доступу до необхідної доказової інформації осіб, котрі мають безпосереднє відношення до обставин кримінального правопорушення, надання консультативної допомоги, а також здійснення інших процесуальних дій, необхідних та достатніх для завершення кримінального провадження.

На ранніх етапах становлення інституту міжнародної правової допомоги зазначалися такі її головні характеристики: порядок здійснення державами каральної влади всередині країни, визначений територіальними законами, становить позитивну підставу міжнародної юридичної допомоги, тому що остання передбачає існування нормального порядку кримінального правосуддя в державі і без нього неможлива; умови і розміри взаємної правової допомоги, що надається державами одна одній у сфері кримінального правосуддя, можуть бути найкраще визначені міжнародними угодами. Угоди держав доповнюють і змінюють територіальний порядок здійснення каральної влади відповідно до цілей, що ставлять собі держави в розглядуваній сфері міжнародного управління. У більшості демократичних країн в першу чергу увага приділяється забезпеченню права на правову допомогу в кримінальному судочинстві особі, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення. Так, наприклад у поправці VI до Конституції США (1791) йде мова про право обвинуваченого на правову допомогу адвоката для свого захисту [5]. Водночас, рішенням Верховного суду США в справі Ернесто Міранди (1966) було введено Правило Міранди – перелік прав заарештованого, про які поліція має обов'язково йому повідомити до допиту у формі застереження «Miranda-Warning». Одним із таких прав є право, за відсутності коштів, отримати адвоката від держави [5]. Крім цього, ст. 37 Конституції Японії обвинуваченому гарантується право при будь-яких обставинах звернутися за допомогою кваліфікованого адвоката. В той же час ст. 10 Конституції Канади надає обвинуваченому право невідкладно звертатися за допомогою адвоката і бути інформованим про це право. Крім цього, зміст правової допомоги, що надається обвинуваченому, розкривається у судовій практиці Європейського Суду з прав людини. Так, у рішенні по справі Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччини, Європейський суд відзначив, що положення підпункту «с» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод гарантує особі, яка обвинувачується у вчиненні кримінального злочину, такі права: 1) захищати себе особисто; 2) мати обраного нею самого захисника; 3) за наявності певних умов мати призначеного захисника

безкоштовно [6, с. 224]. Подібні застереження широко застосовуються і в інших державах – Швейцарії, Австралії, Франції тощо. Однак, характерним для правового регулювання цих країн є те, що подібна кількість гарантій не встановлена для осіб, які постраждали від злочинів, що актуально й для України. Питання щодо надання правової допомоги потерпілим регулюються у правових актах у значно менших обсягах. Так, 29 листопада 1985 року Організацією Об'єднаних Націй прийнята Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою [7], а Європейський суд з прав людини право на правову допомогу визнає не лише у межах конкретного судового розгляду кримінального провадження, але й поза ініційованою судовою процедурою [5]. Це означає, що право на правову допомогу гарантується будь-якій особі, у тому числі й постраждалому від злочину, ще до виникнення процесуальних правовідносин. Важливість дослідження змісту поняття «міжнародна правова допомога» зростає з огляду на прийняття і дію чинного КПК України, що покликає врегулювати процесуальні питання співробітництва національних правоохоронних органів із зарубіжними колегами у ході здійснення кримінального провадження. Втім підняті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню [5]. Отже, в цьому контексті ми можемо говорити про те, що міжнародна правова допомога, котра є платформою міжнародного співробітництва являє собою сукупність заходів, засобів та способів отримання необхідної для процесу доказування інформації. Саме тому, на нашу думку, міжнародна правова допомога може бути виокремлена у самостійний вид інформаційного забезпечення досудового розслідування за наступними ознаками: 1) виконання процесуальних дій, спрямованих на отримання основної чи додаткової доказової інформації; 2) взаємодія з обміну досвідом та консолідованої співпраці національних та міжнародних/зарубіжних правоохоронних органів; 3) обмін інформаційно-довідковим, програмним та технічним забезпеченням досудового розслідування; 4) залучення міжнародних/зарубіжних колег до створення актуальних та сучасних інформаційних комплексів для удосконалення процесу досудового розслідування.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що міжнародне співробітництво має розумітись як нормативно-визначена та передбачена міжнародним правом діяльність, котра здійснюється стороною обвинувачення та забезпечує отримання та надання допомоги у реалізації процесуальних дій та інших заходів (гарантування прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження, забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, дотримання правил імунітету, надання правової допомоги тощо), необхідних та достатніх для встановлення істини у кримінальному провадженні якщо без залучення іноземних держав таке встановлення не є можливим.

В межах інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва ми можемо виділити такі принципи: 1) принцип гласності судового розгляду – забезпечення відкритого обміну інформацією як під час судового розгляду між зацікавленими суб'єктами кримінального провадження, так і після нього; 2) принцип рівності людей перед судом – забезпечення реалізації судом всіх необхідних для притягнення до кримінальної відповідальності особи заходів та засобів, у т.ч. – отримання особистої інформації шляхом складення відповідних запитів до зарубіжних держав; 3) принцип взаємної інформаційної вигоди – залучення необхідних спеціалістів, а також вчинення інших процесуальних дій, необхідних для отримання доказової бази, достатньої для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Мудряк Т., Потомська Н. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 211-216.
2. Волеводз А.С. О некоторых направлениях совершенствования правового регулирования международного сотрудничества на досудебных стадиях уголовного процесса. *Вопросы правоведения* : межвузовский сборник научных трудов. Ереван, 2001. № 1. С. 29–39
3. Матеріали про результати роботи Головного управління міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України у 2012 році. URL: www.gp.gov.ua/ua/zvitmu.html/.
4. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення міжнародної правової допомоги в кримінальних справах. 2011. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trsek/2011_11/Chornous.pdf.
5. Мартовицька О.В. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4006/Mizhnarodna%20pravova%20dopomoha%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni%20Martovytska_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=Швекова%2C%20які%20азначили%2C%20що%20якщо,що%20панують%20у%20загальній%20світовій
6. Шумна Л. П. Соціальне обслуговування: загальновізнані міжнародні стандарти. *Право та державне управління*. 2013. № 1 (10). С. 56–59.
7. Варфоломеева Т. В., Святоцький О. Д. Історія адвокатури України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
8. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою : від 29.11.1985. БД «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_114.